

تاثیر گمرک الکترونیک بر صادرات و بازرگانی در گمرک استان لرستان

بختیار سیف الدین اف

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی
Bakha.sayfiddinov@gmail.com

مریم فلاح

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی
Fallah.Maryam@chmail.ir

فتانه یاراحمدی

استادیار دانشگاه ملایر
Dr.yarahmadi.fa@gmail.com

چکیده

گمرک الکترونیک را میتوان نتیجه فناوری اطلاعات دانست که بهره گیری از آن منجر به گسترش خدمات و بالا رفتن سطح رضایت، کاهش زمان تلف شده و راحتتر نمودن رویه های گمرکی و جایگزینی مناسب برای رویه های کاغذی دانست. پژوهش حاضر در نظر دارد که تاثیر گمرک الکترونیک بر صادرات و بازرگانی در گمرک استان لرستان را مورد بررسی قرار می دهد. مطالعه در این پژوهش تعداد ۵۰ نفر از کارشناسان گمرک استان لرستان هستند. روایی و اعتبار پرسشنامه سنجیده شده است، به منظور سنجش پایایی ابزار تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. و در این پژوهش از نرم افزار لیزرل بهره گرفته ایم. نتیجتاً اینکه پس از بررسی نتایج آزمون ها در مورد فرضیه های تحقیق فرضیه های تاثیر گمرک الکترونیک بر عواملی از جمله: ترخیص فوری کالا، تجارت بدون مرز، افزایش سرعت گردش موجودی و مالی صادر کنندگان، تسهیل مراحل گمرکی و تسهیل خدمات تایید میشود و فرضیه تاثیر گمرک الکترونیک بر افزایش دقت در ریسک در امور گمرکی رد میشود.

کلید واژه ها: گمرک الکترونیک، بازرگانی، صادرات، واردات

مقدمه

گمرک به عنوان تنظیم کننده جریان تجارت خارجی کشور برای اجرای وظایف قانونی خود نیاز به نوین سازی دارد. واژه گمرک نوین که نخستین بار از سوی دکتر عباس معمارنژاد، رئیس کل گمرک ایران به کار گرفته شد دارای ویژگی هایی است که علاوه بر ارتفاع صد درصدی جایگاه دروازه بان اقتصادی کشور به بالاترین سطح خدمت رسانی و نقش آفرینی در زنجیره تجارت خارجی، قابلیت و امکان برقراری ارتباط و همکاری آنلاین گمرک ایران با سازمان های بین المللی مرتبط با مباحث تجاری و گمرکی را فراهم می سازد (حسین کاخکی، ۱۳۹۰). امروزه فناوری اطلاعات تاثیر خود را بر جنبه های مختلف زندگی انسان گذارده است. این تاثیرات به گونه ای است که شاهد تغییرات اساسی در سبک زندگی در جوامع بشری هستیم. فناوری اطلاعات در ساختار های مختلفی که انسان ها از آن بهره مند هستند نیز تاثیر گذار بوده است. مفاهیمی مانند، دولت الکترونیک، بانکداری الکترونیک از این گونه اند. گمرک نیز به عنوان یکی از سازگارهای اصلی مبادلات بین المللی از تاثیر فناوری اطلاعات بی بهره نبوده است. اصطلاح گمرک الکترونیک نیز حاصل تاثیر فناوری اطلاعات در این حوزه است (علی پور و آداک، ۱۳۹۰). شورای همکاری گمرکی، گمرک را چنین تعریف نموده است: "گمرک ازمانی است دولتی که. مسئول اجرای قانون گمرک و وصول حقوق و عوارض ورودی و صدوری و همچنین واردات، ترانزیت و صادرات کالا می باشد" این اصطلاح به هریک از قسمت های سازمان گمرک یا ادارات اصلی یا تابعه آن نیز اطلاق می شود مثلا در مورد مامورین گمرک، حقوق و عوارض ورودی و صدوری و کنترل واردات یا صادرات یا امر دگری که در حدود عملیات گمرکی باشد نیز به کار می رود مثل: مامور گمرک، حقوق گمرکی

بخشی از تجارت بین المللی را صادرات کشورها تشکیل می دهد. در واقع یکی از راههای افزایش حصول ارز خارجی و در نتیجه توسعه اقتصادی، صادرات کالا و خدمات می باشد (شعبان الهی و حسن زاده، ۱۳۸۶). در ابتدای این پژوهش تعاریف مدل مفهومی به منظور درک بیشتر معانی مولفه های مدل پرداخته ایم در ادامه هدف از تحقیق را بیان نموده ایم و فرضیه ها را به منظور تایید یا رد عنوان کرده و در قسمت بعدی روشی که به وسیله آن داده ها را تجزیه و تحلیل کرده ایم را مطرح ساخته و نهایتا نتیجه گیری و پیشنهادات عنوان نمودیم.

تعاریف نظری تحقیق**گمرک الکترونیک**

سطح پیشرفته این سیستم در دنیا همان گمرک مجازی **virtual customs** گفته می شود که به معنی نیاز نداشتن به فضای فیزیکی گفته می شود و اینکه یک بازرگان در خانه خود با بهره گیری از فناوری اطلاعات، کالای خود را ثبت نماید اظهار کند و مدیران هم از همان راه بر عملیات گمرکی نظارت نمایند^۱

الکترونیکی شدن گمرک باعث کاهش هزینه های مبادله، سرعت انتقال، بهبود ارتباطات، مشارکت راحتتر طرفهای تجاری در فرآیند مبادله و افزایش اعتماد متقابل می شود (شعبان الهی و حسن زاده، ۱۳۸۶). حال، فعالیت های گمرک به طور سنتی در راستای اهداف زیر تعریف می شود:

۱. اخذ حقوق و عوارض گمرکی
۲. حفاظت از سلامت و بهداشت جامعه
۳. حمایت از صنایع و تولیدات داخلی
۴. حفاظت های زیست محیطی (حفظ گونه های کمیاب)
۵. اعمال قوانین و مقررات تجارت خارجی
۶. مشارکت در سیاست گذاری های خارجی
۷. ارائه تسهیلات تجاری
۸. حفاظت از آثار فرهنگی و تاریخی
۹. مبارزه با قاچاق و تخلفات گمرکی

۱۰. تهیه و ارائه آمار بازرگانی خارجی

۱۱. حمایت از مخترعان و مبتکران (اجرای حقوق مالکیت فکری)

۱۲. مبارزه با پولشویی

۱۳. مبارزه با تروریسم و جرائم سازمان یافته فراملیتی

۱۴. اجرای کنوانسیون‌های بین‌المللی

۱۵. مشارکت در همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی (معمار نژاد و همکاران، ۱۳۹۲).

سلز و شوبرت فرآیند تجارت الکترونیکی را به شرح زیر بیان می‌کنند:

۱. مرحله تبادل اطلاعات: در این مرحله طرفین در مورد محصول، قیمت، نوع و کیفیت و سایر مباحث اطلاعات لازم را کسب می‌کنند
۲. مرحله توافق: در این مرحله مذاکرات و چانه زنی‌های لازم بین خریدار و فروشنده منجر به شکل‌گیری توافق میان طرفین می‌گردد
۳. مرحله واریز و پرداخت: در این مرحله بهای کالا پرداخت شده و معامله صورت می‌گیرد
۴. مرحله ارتباطات: در این مرحله برای ایجاد رابطه بین مشتریان با هم و با شرکت از طریق فناوری‌های ارتباط الکترونیکی تاکید می‌شود (خداداد و دیگران، ۱۳۸۴).

منافع گمرک الکترونیک

کمسیون جامعه اروپایی منافع گمرک الکترونیکی را به شرح زیر بیان می‌کند:

۱. کاهش زمان تلف شده برای صدور گواهی نامه، مجوزها و ترخیص کالاها
۲. ساده‌سازی و موثر کردن رویه‌های حقوقی گمرک
۳. افزایش شفافیت، قابلیت پیش‌بینی و همکاری و اتحاد در تعامل بین ادارات گمرکی و دیگر سیستم‌ها.
۴. کاهش عمده در هزینه انجام امور کسب و کار از طریق خودسازی رویه‌ها و ایجاد مراحل جایگزینی رویه‌های کاغذی
۵. وجود یک مکانیزم گمرکی با هزینه پایین که از مجموعه واحدی از مشخصات شکل می‌گیرد و در تمام کشور‌های درگیر این موضوع بکار برده می‌شود بجای آنکه هر کشوری مکانیزم مخصوص به خود را داشته باشد.
۶. تقویت قوانین موجود و ارتقاء امنیت و بهبود روش‌های کشف حقه‌بازی و کلاهبرداری
۷. کسب درآمد‌های بیشتر در نتیجه کنترل بهتر کالاها و همچنین بهبود نرخ‌های قانونی
۸. تخصیص بهینه و کارایی منابع انسانی و دیگر منابع که به دلیل مهندسی مجدد نظام مند، ساده‌سازی فرآیندها و رویه‌های گمرکی ایجاد می‌شود.
۹. کاهش هزینه‌های هادر فرایند‌های خودکار شده در فضای بدون کاغذ که همه عملیات گمرکی بطور الکترونیکی صورت می‌گیرد. (حسن زاده، ۱۳۸۶، ص ۱۰۳)

معایب گمرک الکترونیک:

مهم‌ترین معایب گمرک الکترونیک عبارتند از:

۱. ملاحظات امنیتی، جاسوسی، خرابکاری، حملات تبهکارانه برای سیستم‌های اطلاعاتی
۲. مهارت کم تجار در استفاده از سیستم گمرک الکترونیک
۳. ضعف بستر فرهنگی جهت استفاده از گمرک الکترونیک (همان، ۱۳۸۶).

بنابراین اهم وظایف گمرک الکترونیکی عبارت است از:

۱. اطمینان از صحت میزان و پرداخت حقوق گمرکی و مالیات مربوط به صادرات و واردات.

۲. کنترل و ارزیابی کالاها و محصولات وارداتی و صادراتی

استفاده از وب می‌تواند مزایای بی‌شماری را به همراه داشته باشد. به طور مثال می‌توان یک فرایند ترخیص الکترونیکی مفید و ارزشمند را برای گمرک به طریقی طراحی نمود که هزینه‌ها را حداقل سازد و موجب افزایش رضایت مشتریان شود. عمده‌ترین مسئله در گمرک الکترونیکی، ملاحظات امنیتی می‌باشد. جاسوسی، خراب کاری، و حملات تبهکارانه برای سیستم‌های اطلاعاتی در جوامع امروزی به صورت روزانه اتفاق می‌افتد. با بسط و توسعه وب نسبت به گذشته مبادلات الکترونیکی بیشتری صورت می‌گیرد و همزمان با این، فرصت‌های بیشتری جهت خرابی سیستم به وجود می‌آید. لذا باید برخی سیستم‌های امنیتی را جهت امنیت داده‌ها، انتقال‌ها و سیستم‌ها در ترخیص کالا از گمرک ایجاد کرد. اتوماسیون تسریع صادرات و واردات را سبب می‌شود و به حفظ امنیت محموله‌ها کمک می‌کند. علی‌رغم این تحول از حیث کنترل در گمرک می‌بایست تسهیلاتی ایجاد شود. گمرکات باید بین تسهیل و کنترل، تعادل برقرار نمایند و هر دو به طور همزمان پیشرفت نمایند. استفاده از سیستم یکپارچه گمرکی (مشمول بر سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای یکپارچه)، استفاده از اسناد الکترونیکی، تبادل الکترونیکی داده‌ها بین سازمان‌های همکار و همجوار، استفاده از فناوری‌های جدید مثل بارکد دو بعدی و RFID روی اسناد کاغذی و کارت هوشمند، جزء لاینفک گمرک نوین است. هر چند گمرک یکی از سازمان‌های پیشرو در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در کشور بوده است ولی به دلیل ضعف زیرساخت‌های ارتباطی و ناپایداری آن و پیاده‌سازی سیستم‌های نرم‌افزاری جزیره‌ای و غیر یکپارچه با وضع مطلوب فاصله نسبتاً زیادی دارد (نباتی شغل و ایمانی، ۱۳۹۳)

صادرات

کالاها و خدمات نقش بااهمیتی در اقتصاد کشورها و صادرات دارد، با پیشرفت تجارت همه‌ی کشورهای دنیا کوشش می‌نمایند که با اخذ سیاست‌های مناسب این موتور اقتصادی را فعال‌تر کنند. بنابراین رقابت در زمینه تجارت بالا رفته که در این میان کشورهایی که دارای یک استراتژی معلوم و دورنمایی از صادرات محصولات خویش بوده‌اند، اقداماتشان موفق‌تر است (آراند و اسوادا، ۱۹۹۵). بنابراین تأکید بر توسعه صادرات صنعتی به عنوان یک استراتژی مهم، از جمله روش‌های دستیابی به رشد مستمر اقتصادی است که همواره به عنوان یکی از راهبردهای محوری اقتصادی کشور ما مطرح است (سلطانی، ۱۳۸۸).

استوارت میل به نقل از ریکاردو می‌گوید که یک کشور از راه صادرات می‌تواند کالاهایی را وارد نماید که خود نمی‌تواند آنها را تولید نماید. منابع و امکانات در جاها و بخش استفاده می‌شود که کارایی بیشتری دارند. شیوه‌های تولید مناسبی استفاده می‌شود و بهره‌وری بالا می‌رود بنابراین تولید جهانی گسترده می‌شود. بالا رفتن و رشد صادرات باعث افزایش درآمد و اشتغال می‌شود و با فراهم کردن امکان بهره‌گیری از صرفه‌های مقیاس، بهره‌گیری از امکانات پیشرفته، امکان تخصیص بهینه منابع و بالا رفتن رقابت در تولید محصولات می‌تواند باعث بالا رفتن بهره‌وری همه عوامل تولید و رسیدن به رشد اقتصادی بالا می‌گردد (ادواردز، ۱۹۹۸)

واردات

واردات یعنی ورود کالا به قلمرو گمرکی یک کشور که انواع مختلفی دارد :

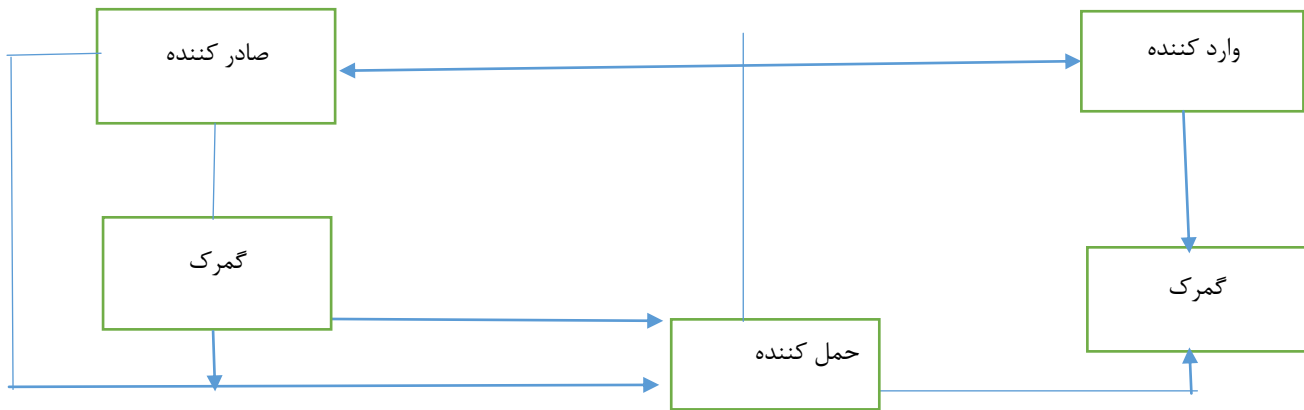
الف) واردات قطعی

ب) واردات موقت

ج) کالای مرجوعی

د) ترانزیت (داخلی و خارجی)^۲

مدل مفهومی: در پژوهش حاضر، مدل مفهومی با اقتباس از p.13 (2003) HM Customs and Excise به منظور بررسی تأثیر تجارت الکترونیک بر صادرات، در شکل یک مطرح گردیده :

اهداف تحقیق

هدف اصلی

تعیین تاثیر گمرک الکترونیک بر صادرات

اهداف فرعی

۱. تعیین تاثیر گمرک الکترونیک بر ترخیص زود هنگام کالا
۲. تعیین تاثیر گمرک الکترونیک بر تجارت بدون مرز
۳. تعیین تاثیر گمرک الکترونیک بر افزایش سرعت گردش موجودی و سرعت گردش مالی صادر کنندگان
۴. تعیین تاثیر گمرک الکترونیک بر افزایش دقت در ریسک امور گمرکی
۵. تعیین تاثیر گمرک الکترونیک بر تسهیل مراحل گمرکی
۶. تعیین تاثیر گمرک الکترونیک بر تسهیل خدمات

سوالات

فرضیه اصلی

گمرک الکترونیک بر صادرات تاثیر مثبت و معناداری دارد

فرضیه های فرعی

۱. گمرک الکترونیک بر ترخیص زود هنگام کالا تاثیر مثبت و معناداری دارد
۲. گمرک الکترونیک بر تجارت بدون مرز تاثیر مثبت و معناداری دارد
۳. گمرک الکترونیک بر افزایش سرعت گردش موجودی و سرعت گردش مالی صادر کنندگان تاثیر مثبت و معناداری دارد
۴. گمرک الکترونیک بر افزایش دقت در ریسک امور گمرکی تاثیر مثبت و معناداری دارد
۵. گمرک الکترونیک بر تسهیل مراحل گمرکی تاثیر مثبت و معناداری دارد
۶. گمرک الکترونیک بر تسهیل خدمات تاثیر مثبت و معناداری دارد

روش تحقیق

در این پژوهش برای تحقیق درباره نظر کارشناسان گمرک در مورد گمرک الکترونیک از پرسشنامه ایی استفاده شده که دارای روایی و اعتبار آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد بررسی و تایید قرار گرفته است که برای تدوین این پرسشنامه از مقاله شعبان الهی و حسن زاده (۱۳۹۳) کمک گرفته ایم. پرسشنامه برای ۵۰ نفر از کارشناسان گمرک در استان لرستان توزیع گردیده است. به منظور

تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌های تحقیق از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شده است. مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM) یک تکنیک تحلیل چند متغیری بسیار کلی و نیرومند از خانواده رگرسیون چند متغیری و به بیان دقیق‌تر بسط "مدل خطی کلی" (General linear model) است. که به پژوهشگر امکان می‌دهد مجموعه‌ای از معادلات رگرسیون را به صورت هم‌زمان مورد آزمون قرار دهند. مدل‌یابی معادله ساختاری یک رویکرد جامع برای آزمون فرضیه‌هایی درباره روابط متغیرهای مشاهده شده و مکنون است که گاه تحلیل ساختاری کوواریانس، مدل‌یابی علی و گاه نیز لیزرل (Lisrel) نامیده شده است (هومن ۱۳۸۴، ۱۱). همچنین اعداد حاصل از آماره مجذور کای و درجه آزادی بیانگر خوبی برازش مدل به کار رفته است.

نتایج تحقیق

فرضیه اول: گمرک الکترونیک بر ترخیص زود هنگام کالا تاثیر مثبت و معناداری دارد.

با توجه به نتایج حاصل از آزمون آماری دو جمله‌ای و سطح معناداری گمرک الکترونیک بر ترخیص زود هنگام کالا تاثیر مثبت و معناداری دارد

فرضیه دوم: گمرک الکترونیک بر تجارت بدون مرز تاثیر مثبت و معناداری دارد

با توجه به نتایج حاصل از آزمون آماری دو جمله‌ای و سطح معناداری گمرک الکترونیک بر تجارت بدون مرز تاثیر مثبت و معناداری دارد

فرضیه سوم: گمرک الکترونیک بر افزایش سرعت گردش موجودی و سرعت گردش مالی صادر کنندگان تاثیر مثبت و معناداری دارد

با توجه به نتایج حاصل از آزمون آماری دو جمله‌ای و سطح معناداری گمرک الکترونیک بر افزایش سرعت گردش موجودی و سرعت گردش مالی صادر کنندگان تاثیر مثبت و معناداری دارد

فرضیه چهارم: گمرک الکترونیک بر افزایش دقت در ریسک امور گمرکی تاثیر مثبت و معناداری ندارد

با توجه به نتایج حاصل از آزمون آماری دو جمله‌ای و سطح معناداری گمرک الکترونیک بر افزایش دقت در ریسک امور گمرکی تاثیر مثبت و معناداری ندارد و رد می‌شود

فرضیه پنجم: گمرک الکترونیک بر تسهیل مراحل گمرکی تاثیر مثبت و معناداری دارد

با توجه به نتایج حاصل از آزمون آماری دو جمله‌ای و سطح معناداری گمرک الکترونیک بر تسهیل مراحل گمرکی تاثیر مثبت و معناداری دارد

فرضیه ششم: گمرک الکترونیک بر تسهیل خدمات تاثیر مثبت و معناداری دارد

با توجه به نتایج حاصل از آزمون آماری دو جمله‌ای و سطح معناداری گمرک الکترونیک بر تسهیل خدمات تاثیر مثبت و معناداری دارد با توجه به پژوهش انجام شده گسترش گمرک الکترونیک منجر به صرفه‌جویی در زمان می‌شود و می‌توان با سرعت بیشتری کالاها را ترخیص نمود علاوه بر این گسترش گمرک الکترونیک باعث بالا بردن تجارت بدون مرز و گسترش رشد اقتصادی می‌شود و امکان بهره‌مندی از توانمندی‌های بالقوه می‌شود و نیز می‌توان اینچنین نتیجه گرفت که افزایش گمرک الکترونیک گردش موجودی و گردش مالی را سرعت می‌بخشد و نیز اجرای هر کدام از مراحل گمرکی با سهولت بیشتری امکان پذیر می‌شود علاوه بر سهولت در گردش مالی و گردش موجودی گسترش گمرک الکترونیک خدمات را گسترده‌تر و آسان‌تر می‌کند و میزان رضایت را بالا می‌برد.

پیشنهادات

۱. ایجاد روش الکترونیکی و آنلاین نمودن فعالیت‌های گمرکی امور و وظایف را تسهیل می‌کند و سطح خدمات و رضایت را بالا می‌برد
۲. با آنلاین نمودن گمرک تسهیلات به صورت راحت‌تر در اختیار صادر کنندگان کالا و خدمات قرار می‌گیرد
۳. نظارت مستمر بر فعالیت‌های گمرک آنلاین پیشرفت آن را تسریع می‌دهد
۴. گمرک آنلاین در شفاف کردن امور گمرکی مربوط به صادرات تاثیر گذار است
۵. گمرک الکترونیک در اعمال سلیقه شخصی در امور جلوگیری می‌نماید
۶. پیشرفت در آنلاین نمودن گمرک باعث افزایش و راحتی نمونه‌گیری در کالا می‌شود
۷. پیشرفت در گمرک آنلاین هزینه‌ها را می‌کاهد

منابع

۱. سلطانی، الیزابت، (۱۳۸۱) "نقش بهره‌وری در رشد اقتصادی و توسعه صادرات غیرنفتی (مطالعه موردی: استان فارس)"؛ مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی، شماره ۹۵ و ۹۶
۲. شعبان‌الهی، حسن زاده، علیرضا (۱۳۸۶)؛ "بررسی نقش گمرک الکترونیکی در تسهیل صادرات"، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۴۳، تابستان، ۱۳۸۶، ۱۲۰-۹۳
۳. علیپور، حمیدرضا، آداک، رضا (۱۳۹۰)؛ "تاثیر پیاده‌سازی گمرک الکترونیک در رضایتمندی مشتریان (مطالعه موردی در گمرک شهر بندر انزلی)"
۴. کاخکی، حسین (۱۳۹۰)؛ "مصادیق و اهداف گمرک نوین"؛ "هفته‌نامه گمرک ایران"، سال چهاردهم، شماره ۵۹۲
۵. معمارنژاد، عباس، شیری، بهزاد، کاخکی، حسین (۱۳۹۲)؛ "نظام گمرکی و ضرورهای تحول آن مبانی، برنامه‌ها و اقدامات انجام شده"، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی - ویژه‌نامه کارنامه اقتصادی دولت"، ص ۱۴۲-۱۲۱
۶. نباتی شغل، علی، ایمانی، بهروز (۱۳۹۳)؛ "نقش گمرک الکترونیک در تسهیل فرآیند امور گمرکی"
7. Arnade, C. & U. Vasavada (1995), Causality between Productivity and Exports in Agriculture: Evidence from Asia and Latin America, *Journal of Agricultural Economics*, Wiley Blackwell, Vol. 46, No. 2, PP. 174-186
8. Kalafsky, Ronald V (2009). Export challenges and potential Strategies Canadian manufacturers in the Chinese market *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 16(1): 47-59.